LAUSUNTO

Helsinki 10.11.2026

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan etäkuulemisasiantuntijakutsu

Asia: HE 113/2025 vp ja HE 200/2026 vp

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on lähes 250 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä noin 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:
erityisasiantuntija Erja Saarinen, erja.saarinen@soste.fi, 050 433 4202

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

enemmistölle ja myös säästöjä, mutta riskinä on, että muunlaisten palveluiden saanti vaarantuu Alkuperäistä hallituksen esitystä (HE 113/2025 vp) täydentävä esitys (HE 200/2026 vp) on SOSTEn näkemyksen mukaan selkiyttänyt kokonaisuutta, vähentänyt tulkinnanvaraisuutta ja parantanut perusoikeuksien toteutumisen arviointia. Selkeästi tuodaan esiin myös mahdollisuudet, joilla teknologia voi parantaa perusoikeuksien toteutumista.

Täydentävä esitys parantaisi asiakkaiden oikeusturvaa muun muassa siten, että teknologian käytöstä on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös. Toki monille sosiaalihuollon asiakkaille lienee lähes ylivoimaista hakea palveluun muutosta sen jo tultua arjessa käyttöön.

Muita parannuksia ovat muun muassa kuva- tai ääniyhteyden avaamisesta ilmoittamisen täsmentäminen, saniteettitiloja koskevan sääntelyn tarkentaminen ja asiakasta ja sivullisia koskevien tietojen erottaminen toisistaan.

Esityksen mukaan asiakkaan yksityiselämän suojaan vaikuttavan teknologisen ratkaisun käyttöönotto olisi mahdollista myös silloin, kun asiakas ei ymmärrä teknologisen ratkaisun merkitystä palvelussaan. Tässä yhteydessä sääntelyllä tulisi turvata asiakkaan aiemmin ilmaiseman tahdon huomioon ottaminen. Hän on saattanut ilmaista sen hoitotahdossa.

Uhkana julkisen talouden säästöt ja teknologian ensisijaisuus

SOSTE on esittänyt huolen siitä, että esityksen mukaan asiakkaalla olisi oikeus kieltäytyä teknologiana tarjottavasta palvelusta, mutta ei oikeutta vaatia tiettyä palvelua tai sen toteuttamistapaa. Hyvinvointialue turvaisi asiakkaan palvelut käytettävissä olevien voimavarojensa puitteissa. SOSTE on huomauttanut, ettei laki saa mahdollistaa sitä, että hyvinvointialueen niukkojen voimavarojen takia asiakas pakotetaan valitsemaan joko teknologinen ratkaisu, jota hän esimerkiksi pelkää, tai jäämään ilman tarpeisiinsa vastaavaa apua. On tärkeää, että esitykseen on lisätty, ettei asiakasta voida missään tilanteessa jättää ilman välttämätöntä huolenpitoa. Asiakkaalle on aina turvattava myös mahdollisuus henkilökohtaiseen kohtaamiseen.

Yllä mainitut lisäykset ovat tärkeitä, mutta riskiä asiakkaiden oikeuksien toteutumiselle kasvattaa se, että julkisen talouden säästöt ovat yksi esityksen tavoitteista. On vaarana, että hyvinvointialueiden käytettävissä olevat voimavarat edelleen supistuvat suhteessa väestön tarpeisiin.

Laajemminkin sosiaali- ja terveyspalveluissa ja muissa julkisissa palveluissa säästöä odotetaan teknologian hyödyntämisestä ja asettamalla digitaaliset palvelut ensisijaisiksi. Teknologia ja digitaaliset palvelut tuottavat monia hyötyjä.

Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuuden uudistamista vaikea arvioida

On tärkeää, että jo laajasti käytettävästä teknologiasta säädetään laintasoisesti. Ongelmallista on, että taustalta puuttuu itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö. Sen säätämisen tarpeellisuutta ja kiireellisyyttä ei voi korostaa liikaa. Asiakkaan itsemääräämisoikeus on kaikissa sosiaalihuollon palveluissa keskeinen.

Lakiesitykset ovat parantuneet, mutta kokonaisuutta on vielä vaikea arvioida, koska koordinointi sosiaalihuoltolain ja muiden sosiaalihuoltoa koskevien lakiesitysten kanssa on vielä tekemättä.

SOSTE on tuonut aiemmilla lausuntokierroksilla esiin, että käsiteltävä esitys on ristiriidassa sosiaalihuoltolakiin esitettyjen muiden muutosten kanssa: Tässä esityksessä korostetaan asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta palvelutarpeen arvioinnin, asiakassuunnitelman ja kirjaamisen merkitystä sekä valituskelpoisen päätöksen tekemistä teknologian käytöstä. Samaan aikaan sosiaalihuoltolain muutosesityksellä haetaan henkilöstösäästöjä muun muassa juuri palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmien tekemistä ja asiakastietojen kirjaamista keventämällä. Täydentävässä esityksessä ristiriita tunnistetaan ja yhteensovittaminen jätetään eduskuntakäsittelyn varaan.

Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen ja tämän esityksen vaikutuksia asiakkaisiin tulee arvioida huolellisesti ennen kummankin uudistuksen voimaantuloa. Tämä näyttää haastavalta, kun nyt arvioitavien lakimuutosten on tarkoitus tulla voimaan jo ensi vuoden alussa.

Lakiesitys linkittyy myös eduskunnan käsittelyssä olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteista säätämiseen. SOSTE korostaa, että erilaisten teknologioiden käytöstä on saatava palveluvalikoiman periaatteiden mukaista vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuustietoa ja varmistettava, että näiden menetelmien käyttö vastaa asiakkaiden tarpeisiin, on turvallista, yhdenvertaista ja varmistaa ihmisarvon loukkaamattomuuden. Kun uutta teknologiaa otetaan koko ajan käyttöön, on varmistettava, että näiden periaatteiden toteutumista on käyttöönotossa aina arvioitu.

On myönteistä, että täydentävässä esityksessä luvataan, että sosiaali- ja terveysministeriö tuottaa lain soveltamisoppaan. Sen tulisi olla käytettävissä mahdollisimman pian lain hyväksymisen jälkeen.

Esityksen valmistelu on ollut kiireistä ja sirpalemaista: erilaisten lausunto- ja kuulemiskierrosten jälkeen on tehty yksittäisiä muutoksia, jotka voivat vaikuttaa kokonaisuuteen ennakoimattomilla tavoilla. Koska esitykset vaikuttavat laajasti haavoittuvassa asemassa ja vaikeassa elämäntilanteessa oleviin ihmisiin, niihin tulisi sisältyä huolelliset vaikutusarviot. Mahdollisesti vasta lain seurannassa esille tulevat ongelmat tarkoittavat, että ihmiset ovat arjessaan jo niistä kärsineet.

On myönteistä, että eri tahoja on kuultu lainsäädäntöhankkeen eri vaiheissa, mutta hankkeen seuraaminen on ollut vaativaa ja lausuntojen valmisteluajat ovat olleet lyhyitä. Monissa sosiaali- ja terveysjärjestöissä ei enää ole ollut resurssia esityksiin paneutumiseksi.

Koska sääntely on perusoikeusherkkää ja sitä viedään käytäntöön tiukassa taloustilanteessa, jossa teknologian käytöstä odotetaan säästöjä, on erittäin tärkeää seurata lain toimeenpanoa erityisesti palvelua tarvitsevien ja käyttävien ihmisten näkökulmasta. Tätä vaikeuttaa se, että näitä ihmisiä edustavien järjestöjen mahdollisuudet seurata ja tuoda esiin palveluiden käyttäjien näkökulmia, epäkohtia ja kehittämisehdotuksia heikkenevät oleellisesti sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusten lähes 50 prosentin leikkausten ja uusittujen avustuskriteerien vuoksi. Tämä on huolestuttavaa haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ja demokratian näkökulmasta.